

Гончарук В. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української літератури,

українознавства та методик їх навчання,

Фартушна Н.М.,

студентка 41 групи

факультету української філології,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

м. Умань, Черкаська область, Україна

ПАТРІОТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПОЕМИ М. ВОРОНОГО «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ» ТА ВИВЧЕННЯ ЇЇ У ШКОЛІ

Творчість поета Миколи Вороного – це перша декларація ідей і форм українського символізму (за Т. Яценко) [4]. *«Любов, краса і шукання правди (світла, знання, початку чи Бога) – це сфери символічної поезії, вона найкраще може про це оповісти»* [2, с. 74], – стверджував митець-естет. Поет підносив порив людського духу (*«Ікар»*), відтворив нещастя Батьківщини (*«Краю мій рідний»*) й індивідуальну драму (*«Vae victis!»* (*«Горе переможеним!»*)). У патріотичних поезіях *«За Україну!»* та *«Євшан-зілля»* домінує, за висловом самого автора, «національний елемент... як поетична стихія» [2, с. 75].

В усі часи передові уми людства були переконані, що без минулого нема майбутнього. Це насамперед стосується України, яка пройшла тернистий шлях до своєї незалежності, продовжує його і зараз. Історія – це життєвий корінь, на якому тримається нація, народ. «Яке коріння, таке й насіння», – твердить народна мудрість. Геніальний Т. Шевченко в посланні «І мертвим, і живим...» з боєм у серці звертається до своїх сучасників із закликом звернути погляди у минуле, вивчити справжню історію, спитати себе: «Ким? За що закуті?...».

Миколі Вороному, тонкому лірику, поету-романтику, не менше болить доля зневаженого краю, окраденого люду України. Страдницький образ підневільної, рідної поетові землі гарячим струменем проходить через усю його творчість. Не може примиритися зболена душа поета, що «... люди – невільники німі, на їх устах печать». Не коритися долі, а боротися

За Україну,

За її долю,

За честь і волю,

За народ! (За Україну) [1] – таке творче кредо Вороного-патріота.

І повністю воно розкривається в одному з найкращих його творів – поемі «*Євшан-зілля*» (1899 р.).

Визначена вчителем на уроці тема і мета зумовлює застосування, в першу чергу, словесних методів, напр., розповіді з елементами бесіди. Рекомендуємо залучати учнів-членів пошукової групи до виконання випереджувальних завдань літературознавчого характеру, пошуку відповідей на пізнавально-аналітичні запитання, презентації різних видань художніх творів поета.

Орієнтовне вступне слово вчителя. Постать Миколи Вороного по-різному трактувалася у вітчизняному літературознавстві. Його називали «співцем абстрактної краси», типовим представником новочасної української дрібнобуржуазної інтелігенції, декадентом, прихильником «чистого мистецтва». Підтвердження цього – погляди М. Вороного, висловлені у віршах, присвячених І. Франку, Лесі Українці. На початку ХХ ст. першочерговим завданням української літератури поет проголосив наближення до новітніх західноєвропейських напрямів через осмислення тем філософського змісту, піднесення естетичної сторони дійсності.

Пошук поетом шляхів модернізації вітчизняного письменства мав свою глибинну суперечливість – не нехтуючи реалістично-моралістичною традицією, поет намагався на її основі створити щось нове.

У 1901 році Микола Вороний зі сторінок «Літературно-наукового вісника» звернувся до українських письменників із відкритим листом, у якому закликав

до написання літературних творів «...хоч з маленькою ціхою оригінальності, з незалежною свобідною ідеєю, з сучасним змістом.., де було б хоч трошки філософії, де хоч клаптик яснів би того далекого блакитного неба, що від віків манить нас своєю недосяжною красою, своєю незглибною таємничістю» [3, с. 14].

Поета більше цікавило естетичне звучання, досконалість форми, ніж соціальний аспект художніх творів. Тогочасною літературною критикою, а саме С. Єфремовим, цей лист був оголошений маніфестом українського модернізму, а сам М. Вороний – «ідеологом» модернізації української літератури. У 1903 р. М. Вороний видав альманах «З-над хмар і з долин», метою якого було наблизити українське літературне видання до новітніх течій європейської літератури. Наголошувалося на відмові від народницького шаблону, подоланні естетичної глухоти, тобто на необхідності естетичного оновлення національної літератури. Поет проголосив себе першим українським митцем-естетом, «артистом». Це дало підстави вважати його провідником «чистого мистецтва» в українській літературі, що неоднозначно сприймалося більшістю українських письменників-реалістів.

Легенда із літопису про сина половецького хана стала для М. Вороного матеріалом для власного творення: ствердження сили патріотичного духу, такого потрібного, на думку автора, його сучасникам [5]. Народнопоетичний половецький мотив чарівної сили степового євшану став провідним у побудові поеми й І. Франка, й М. Вороного, проте тональність його вивершення неоднакова. Якщо у І. Франка пов'язання давнього фольклорного мотиву з часом автора – у піснях Ора (широкого діапазону: від «Людська кровця – не водиця...» до «Лиш борються – значить жити»), то у М. Вороного – безпосередня апеляція до України риторичним питанням про шляхи віднайдення для неї зілля-привороту. Обом поемам характерне розширення інтелектуальних обріїв легенди через вияв творчого до неї ставлення з метою піднесення національно-патріотичної ідеї.

Взявши за основу літописну легенду про сина половецького хана, якого взяв у полон з ясирем князь Володимир, автор переосмислив її в науку своїм сучасникам, «котрі вже край свій рідний зацурали, занедбали». Відірваний від привільних половецьких степів, юнак звекає до чужих розкошів, звичаїв. Переродилося, зачерствіло його серце, вмерло в ньому рідне слово, стерлися з пам'яті мамині пісні колискові і мудрі батьківські повчання. Постають питання: «Ким ти став, юначе?» («Деревом без кореня, пташиною без крил, сонцем без тепла?»), «Що чекає тебе в майбутньому?» [1].

Сите, безтурботне життя у княжих палатах, бойові походи з ворожим військом у рідні землі і, ймовірно, кров матері на твоєму мечі. Бо хіба можна чекати чогось іншого від людини без пам'яті і душі?!

Посланець від батька співає йому пісню вільного краю, але ніщо не вражає юнацького серця:

Там, де пуста замість серця,

Порятунок вже не буде! («Євшан-зілля») [1].

Здавалося ніякі ліки не зарадять, не допоможуть. Та ось старий гудець виймає з-за пазухи жменьку сухого зілля зі степу (євшан-зілля). Пахощі гіркої полину вдарили в груди, вогнем пронизали серце невільника. І промайнув перед очима «рідний степ широкий, вільний», постав у пам'яті нещасний батько. Зануртувала кров, прокинулось найдорожче, найсвятіше почуття – любов до рідного краю:

Краще в ріднім краї милім

Полягти кістками, сконати,

Ніж в землі чужій, ворожій

В славі й шані пробувати! («Євшан-зілля») [1] – вихоплюються з його вуст віщі слова, які міг би пророкти хіба що сивий мудрець. Тепер ніякі перешкоди не зупинять юнака на шляху до «рідного степу», до «краю веселого». Його кличе голос крові, голос матері-землі. І повертається він до свого роду не приспаним рабом, а вільним гордим орлом. Радіє поет, бо син прилинув до змучених чеканням батьків, щоб стати їм надійним оборонцем.

Але поету боляче, бо таких синів мало залишилося на його Україні:

Україно! Мамо люба!

Чи не те з тобою сталося?

Чи синів твоїх багато

На степах твоїх лишилось? («Євшан-зілля») [1].

Ні, небагато, бо деякі відцурались роду, неньки-Вітчизни, заховали любов і жаль до неї на дно своїх черствих сердець. Бракує їм «тієї сили, духу, що зрива на ноги», що веде до борні проти неволі. Немає кобзарів, «що співали-віщували заповіти благородні».

Де ж того євшану взяти,

того зілля-привороту,

що на певний шлях направить,

– *шлях у край свій повороту? («Євшан-зілля») [1]* – схвильовано запитує поет, звертаючись до тих українців, які розійшлися по всіх усядах, забувши про свою Батьківщину [1].

Висока культура вірша, прагнення поєднати у своїй творчості кращі традиції європейської лірики з новаторськими пошуками, досягти художньої досконалості, збагатити українську лірику ідейно й тематично ставлять М. Вороного на високий п'єдестал авторитету національної культури [4, с. 25].

Що відповісти поетові нам у XXI столітті? Адже проблеми, порушені у творі, актуальні для кожного народу, у якого були чи є і нині свої яничари і манкурти. Зараз ми пізнаємо правдиву історію України. Робимо висновки, що були у ній часи козацької звитяги і рабського плазування, високих духовних злетів і морального падіння, фізичного винищення й національного відродження. Сьогодні *євшан-зіллям* для нас є невичерпне джерело народної пісні, правдиве слово справжніх синів і дочок древнього народу – безсмертного Кобзаря, вічно живого Каменяря, полум'яно ніжної Дочки Прометея, розстріляних, але нескорених сурмачів двадцятих, «блудних синів» по всьому світу, окрилених «шістдесятників», безстрашних захисників України наших

днів. Потрібно лише не боятись гіркого присмаку чудодійного євшан-зілля, бо воно очистить наші душі від скверни і бруду, освятить добром і любов'ю.

Під час вивчення аналізованої поеми М. Вороного на уроках української літератури у 6 класі загальноосвітньої школи у свідомість учнів закладається така істина: найдорожче для сина, найдорожче для людини – її рідна земля і воля в ріднім краю. Учитель може провести «урок-інсценізацію», «урок – конференцію», «екскурс в історію з позиції сьогодення» на цю тему та ін. На нашу думку, використання таких нетрадиційних форм проведення уроків допоможе якнайкраще засвоїти вивчений матеріал, тому що учні будуть повністю задіяні в навчально-виховній діяльності. А відтак учитель зможе ненав'язливо й повчально виховувати в них патріотизм, національні почуття через щемливий «дотик» до свого рідного краю, до запаху у ньому того євшан-зілля, які так необхідно культивувати сьогодні у молодих серцях і які зможуть врятувати Україну, та й увесь світ, від насильства, війни та тероризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / Упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. Автор вступ. ст. і ред. тому Г. Д. Вервес. – К. : Наукова думка, 1996. – 699 с.
2. Дорошкевич О. До історії модернізму на Україні / О. Дорошкевич // Жовтень. – 1925. – С. 74-75.
3. Наливайко Д. Зарубіжна поезія другої половини ХІХ – початку ХХ сторіччя / Дмитро Наливайко // Антологія зарубіжної поезії другої половини ХІХ-ХХ ст. – К. : Навчальна книга, 2003. – С. 3-37.
4. Яценко Т. Творчість Миколи Вороного – перша декларація ідей і форм українського символізму / Т. Яценко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 5. – С. 22-27.
5. http://referatcentral.org.ua/ukrainian_literature_load.php?id=1356&startext=2